LAUSUNTO

2.10.2024
Dnro: 746/D.a.4/2024

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta /
kunta- ja hyvinvointijaosto
kaisa.iso-sipila@eduskunta.fi

Viite: Valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaoston lausuntopyyntö HE 109/2024 vp 26.9.2024

Asia: **SAAMELAISKÄRÄJIEN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2025**

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto on pyytänyt Saamelaiskäräjiltä kirjallista asiantuntijalausuntoa vuoden 2025 talousarvioesityksestä.

Tässä lausunnossa esitetään rahoitustarpeet Saamelaiskäräjien toimintojen kehittämiseksi, saamen kielien ja kulttuurin vahvistamiseksi. Lausunto perustuu Saamelaiskäräjien kokouksen 12.4.2024 hyväksymään esitykseen Saamelaiskäräjien valtionavustukseksi 2025 sekä hallituksen 6.11.2023 hyväksymään kehysehdotukseen 2025-2028.

Saamelaiskäräjien toiminnan keskeiset haasteet ja kipupisteet resurssien näkökulmasta

Saamelaiskäräjien keskeisimpänä tehtävänä on suunnitella ja toteuttaa saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa, hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria ja alkuperäiskansa-asemaa koskevat asiat. Saamelaiskäräjälain mukaan valtion talousarviossa on varattava määräraha Saamelaiskäräjien laissa tarkoitettuihin tehtäviin. Saamelaiskäräjien lakisääteiset tehtävät liittyvät keskeisesti saamelaisten perusoikeuksien käytännön toteutumiseen Suomessa.

Riittämättömät resurssit. Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien tehokkaan toteuttamisen esteenä on riittävien resurssien puute. Saamelaiskäräjien taseen omat varat ovat pienet, eikä Saamelaiskäräjillä ole mahdollisuutta luoda omien varojen puskuria. Saamelaiskäräjien toimintakulut ovat kiinteitä kuluja ja rahoitus muodostuu useista pienistä valtionavustuksista. Saamelaiskäräjillä ei juurikaan ole oman toiminnan tuloja.

Poliittinen vaikuttaminen ja päätöksenteko. Riittämättömät resurssit heikentävät Saamelaiskäräjien mahdollisuutta osallistua ja myötävaikuttaa oikea-aikaisesti päätöksentekoon saamelaisia koskevissa asioissa niin kansallisissa kuin kansainvälisissä yhteyksissä. Luottamushenkilötyön vaatimukset ovat kasvaneet merkittävästi toimintaympäristössä jatkuvasti tapahtuvien muutosten ja globalisaation johdosta. Saamelaiskäräjien pitää voida turvata riittävät edellytykset luottamushenkilötyön tehokkaaseen ja onnistuneeseen hoitamiseen. Niukat taloudelliset resurssit vaikuttavat Saamelaiskäräjien toimielinten mahdollisuuksiin kokoontua ja tehdä päätöksiä oikea-aikaisesti.

Saamelaisten osallisuuden edistäminen. Saamelaiskäräjillä ei ole resursseja edistää saamen kansan osallisuutta Saamelaiskäräjien toiminnassa ja päätöksenteossa. Saamelaiskäräjillä tulisi voida olla mahdollisuus selvittää saamelaisväestön mielipiteitä ennen päätöksentekoa sekä tarjota saamelaisille laajasti ja monipuolisesti erilaisia osallistumisen mahdollisuuksia. Yksittäisen saamelaisen oikeuksiin kuuluu myös oikeus vaikuttaa omaan elämään kuuluviin asioihin.

Toiminnan kehittäminen ja pitkäjänteinen suunnittelu. Kun Saamelaiskäräjät ei tiedä vuotta pidemmälle budjettikehitystään, se ei voi suunnitella ja kehittää toimintaansa ja hallintoa pitkäjänteisesti. Saamelaiskäräjien niin pitkän kuin lyhyen aikavälin toiminnan suunnittelu ja kehittäminen edellyttävät toimivaa ja tehokasta neuvottelujärjestelmää valtion kanssa talouteen

liittyvissä kysymyksissä. Oikea-aikaiset neuvottelut valtion kanssa niin seuraavan vuoden valtion talousarviosta kuin neljän vuoden valtiontalouden kehyksestä olisivat keskeisiä työkaluja.

Työturvallisuuden kehittäminen. Saamelaiskäräjillä on työnantajana velvoite huolehtia työturvallisuuslain mukaisesti henkilöstön turvallisuudesta ja terveydestä työssä, ottaa huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. Saamelaiskäräjillä työskentely on todettu olevan psykososiaalisesti kuormittavaa. Kuormittavuuteen vaikuttavat erityisesti lisääntynyt työmäärä ja kiire (suhteessa henkilötyövuosiin), vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa saamelaisia koskeviin asioihin, saamelaisiin laajasti kohdistuva vihapuhe ja aliarvostava asennoituminen Saamelaiskäräjien esityksiin ja huolenaiheisiin.

Yhteenveto Saamelaiskäräjien esityksistä vuoden 2025 talousarvioon HE 109/2024 vp lisättäväksi oikeusministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön hallinnonaloja koskien. Esityksillä parannetaan saamelaisten mahdollisuuksia toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksiaan tähänastista johdonmukaisemmin ja oikea-aikaisesti. Haastavassa taloudellisessa tilanteessa Saamelaiskäräjät priorisoi

- oikeusministeriön hallinnonalan esityksistä: saamen kielilain avustus, EU toiminnan kehittäminen, parlamentaarisen työn ja edunvalvonnan kehittäminen, Sámi Giellagáldun toiminta.
- työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan esityksistä saamelaiselinkeinorahaston.

Eri hallinnonaloja koskevat esitykset	**Lisäysesitys 2025 talousarvioon**
Oikeusministeriön hallinnonala:	***+930 000 €***
- saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen mom 25.01.50	
Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala:	***+ 5 103 000 €***
- Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30	+510 000 €
- Saamenkielisen kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30.2	+400 000 €
- Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta mom 29.91.52	+1 900 000 €
- Saamenkielisten varhaiskasvatuspalveluiden turvaaminen mom 29.10.30.22	+700 000 €
- Saamenkielisen oppimateriaalin tuottaminen mom 29.01.02.	+1 190 000 €
- Saamelaisen nuorisotyön edistäminen mom 29.91.50.06	+253 000 €
- Saamelaismatkailun kehittäminen mom 29.80.50.03	+150 000 €
Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala:	***+ 3 650 000 €***
- Saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaaminen mom 33.60.36	+ 3 330 000 €
- Saamelaisten terveyden edistäminen mom 33.70.50	+ 150 000 €
- Sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminta – Saamelaisyksikkö mom 33.60.63	+170 000 €

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala: - Saamelaiselinkeinorahasto mom 32.20.40	***+860 000 €***
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala: - Saamelaiselinkeinojen nykytilaselvitys mom 30.01.22	***+ 80 000 €***
Lisäysehdotukset yhteensä	**+10 623 000 €**

1. OIKEUSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Valtion talousarviossa 2025 oikeusministeriön pääluokassa momentilla 25.01.50 on esitetty osoitettavaksi 4 895 000 euroa saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämisestä aiheutuviin menoihin. Tästä kokonaismäärärahasta on varattu 1 481 000 euroa saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen vuokriin Senaatti-kiinteistöille ja 120 000 euroa saamen kielilain 31 §:ssä tarkoitettuja avustuksia varten, 600 000 euroa saamelaiskäräjälain uudistamiseen, jolloin Saamelaiskäräjien toiminta-avustukseksi jää 2 694 000. Saamelaiskäräjien toimintamäärärahaan kohdistettu säästö v 2025 on 202 000 €. **Saamelaiskäräjät esittää, että valtion talousarvioon 2025 lisätään 800 000 euroa oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25.01.50 seuraavan esityksen mukaisesti:**

25.01.50 Avustus saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen	**Lisäysesitys 2025**
Toimintamäärärahan leikkauksen palautus - *josta Giellagaldun toiminta 90 000 €*	+200 000 €
Saamelaisten osallisuuden kehittäminen: - elinkeinoseminaari 20 000 €	+20 000 €
IT-tuki ja tietoturva: - IT-tukihenkilö 70 000 € - tietoturvan arviointi ja kehittäminen 50 000 €	+120 000 €
Varhaiskasvatuksen ohjauksen ja hallinnon kehittäminen: - varhaiskasvatussihteeri 70 000 €	+70 000 €
Saamen kielen käännös- ja tulkkaustoiminnan kehittäminen: - kääntäjä 60 000 €	+60 000 €
Saamen kielilain toimeenpano - saamen kielilain valtionavustus 180 000 €	+180 000 €
Parlamentaarisen työn ja edunvalvonnan kehittäminen - varapuheenjohtajien tehtävien kokoaikaistaminen 100 000 €	+180 000 €

- varapuheenjohtajien avustaja 80 000 €	
Kansainvälisen ja EU toiminnan kehittäminen	+100 000 €
Lisämäärärahantarve yhteensä	**+930 000 €**

Perusteluinaan Saamelaiskäräjät toteaa seuraavaa;
Saamelaiskäräjälain 2 §:n mukaan valtion talousarviossa on varattava määräraha Saamelaiskäräjien laissa tarkoitettuihin tehtäviin. Saamelaiskäräjien lakisääteiset tehtävät liittyvät keskeisesti saamelaisten perusoikeuksien käytännön toteutumiseen Suomessa. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman 16.6.2023 mukaan ”*Hallitus tukee saamelaisten oikeuksia ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Hallitus edistää rakentavaa vuoropuhelua ja yhteistyötä saamelaisten kanssa.”*

1.1. Saamelaisten osallisuuden kehittäminen 20 000 €

Saamelaiskäräjälain (974/1995) 6 §:n mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Saamelaiskäräjien yhteistyökumppaneiden ja sidosryhmien kirjo on laaja. Saamelaiskäräjät toimii yhteistyössä useiden viranomaisten, organisaatioiden, saamelaisyhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa. Tavallisin yhteistyömuoto on työryhmätyöskentelyyn osallistuminen.

Saamelaisten perinteisten elinkeinojen vaikuttamismahdollisuudet
Saamelaisen elinkeinotoiminnan sidosryhmätoiminnan kehittämiseksi on suunniteltu vuosittain järjestettävän elinkeinoseminaari, jonka tarkoituksena on tukea saamelaisia perinteisten elinkeinojen harjoittajia luomalla heille säännöllinen mahdollisuus kokoontua yhteen keskustelemaan perinteisten elinkeinojen tilanteesta. Lisäksi seminaarin tarkoituksena on tarjota saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajille tietoa heitä koskevista ajankohtaisista asioista ja yhteiskunnallisesta kehityksestä, sekä vahvistaa heidän omia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiaan elinkeinojen harjoittamiseen vaikuttavissa prosesseissa. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajilla ei tällä hetkellä Suomen puolella ole omaa säännöllisesti järjestettävää tapahtumaansa. Seminaari tukee saamelaisille perustuslaissa turvatun oikeuden toteutumista saamelaisten kulttuurin ylläpitämistä ja kehittämistä koskien (731/1999, 17.3 §). Seminaarissa käsitellään yhtä saamelaisten perinteistä elinkeinoa kerrallaan. Määräraha on mitoitettu kattamaan tulkkauspalvelut, striimauspalvelu, tilavuokrat, kokoustarjoilut, materiaalikulut sekä seminaarin asiantuntijoiden kulut.

Määrärahaehdotus 2025*:*
- *Vuosittainen rahoitustarve on 20 000 €.*

1.2. Saamelaiskäräjien ja Sajoksen tietoturva ja ICT-palvelut 120 000 €

Saamelaiskäräjien ja saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen ICT-palveluista, tietoturvasta ja infrastruktuurista vastaa pääosin yksi järjestelmäasiantuntija. Hänen vastuullaan on yli 80 henkilön ICT-tuki ja koko Sajoksen ICT-verkosta palveluineen. Järjestelmäasiantuntijan työn kuva on laaja, sisältäen kaiken ICT-tuesta toiminnan kehittämiseen.

Tietoturvan kehittäminen on jatkuvaa kilpajuoksua rikollisten ja tekoälyn tuomaa uhkaa vastaan. Yrityksiin tehtyjen hyökkäysten ja kalasteluyritysten taso nousee koko ajan ja niiden torjuminen ja havaitseminen vaatii uusia kehittyneempiä torjuntaohjelmistoja. Tietoturvallinen toimintaympäristö on ehdoton edellytys organisaation toiminnalle. Saamelaiskäräjien vaalilautakunta käsittelee

saamelaiskäräjävaalien järjestämisen yhteydessä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja. Näitä tietoja on suojeltava kaikissa olosuhteissa, koska niiden käsittely voi aiheuttaa huomattavia riskejä henkilön perusoikeuksille.

Nykyisin resurssein Saamelaiskäräjät ei ole pystynyt arvioimaan eikä kehittämään tietoturvallisuutta. Tietoturvallisuuden ja riskienhallinnan kehittäminen on jatkuva prosessi, jossa tietoturvan hallintajärjestelmän kehittäminen tapahtuu asteittain. Määrärahan lisäys uuden työntekijän palkkaamiseksi ICT-sektorille on välttämätöntä, jotta Saamelaiskäräjillä voidaan aloittaa tietoturvan arviointi, kehittäminen ja ylläpitäminen. Vuodelle 2025 tarvitaan 50 000 euroa tietoturvan arviointiin.

***Määrärahaehdotus 2025**:*

- *Saamelaiskäräjien tietoturvan arviointi ja kehittäminen 50 000 €*

1.3. Saamenkielisen varhaiskasvatussihteerin virka 70 000 €

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen yhtenäistä ohjausta ja käsittelyä varten esitetään Saamelaiskäräjille perustettavaksi uusi varhaiskasvatussihteerin virka. Viran perustamisesta aiheutuvat palkka- ja lakisääteiset hallintomenot ovat vuosittain 70.000 €.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman saamenkielisen ja saamen kielten opetuksen kehittämisryhmän loppuraportissa[1] esitetään, että Saamelaiskäräjille perustetaan saamenkielisen varhaiskasvatuksen pedagogisen ohjaajan ja saamenkielisen varhaiskasvatussihteerin virat ja niille osoitetaan tarvittava rahoitus. Henkilöstöresurssi parantaisi Saamelaiskäräjien mahdollisuutta tarjota toiminnan järjestäjille kielellistä ja pedagogista tukea sekä vahvistaa varhaiskasvatuksen saamelaiskulttuurin mukaisuutta. Tämä vahvistaisi Saamelaiskäräjien edellytyksiä toimia myös varhaiskasvatuksen asiantuntijana.
Valtion talousarviossa on vuodesta 2014 alkaen osoitettu erillinen määräraha opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokassa saamenkielisen varhaiskasvatuksen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Nykyisellään määrärahan hallinnointehtävät on kuulunut Saamelaiskäräjien koulutussihteerin tehtävänkuvaan. Koulutussihteerin työnkuvan laajuuden vuoksi Saamelaiskäräjät esittää tehtävän siirtämistä erillisen sihteerin toimialaan. Varhaiskasvatussihteerin tehtäviin kuuluisivat valtionavustusten hallinnoinnin lisäksi saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät neuvottelut, sopimukset, seuranta, tiedottaminen, varhaiskasvatusta koskevien asioiden valmistelu Saamelaiskäräjien hallinnossa sekä yhteistyö kuntien kanssa saamenkielisten varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseksi ja kehittämiseksi.

***Määrärahaehdotus 2025**:*

- *varhaiskasvatussihteeri 70 000 €*

1.4. *Saamelaiskäräjien kielenkääntäjä -resurssien lisääminen 60 000 €*

Saamen kielilain mukaan Saamelaiskäräjien saamen kielen toimisto huolehtii saamen kielilain mukaisista käännöksistä viranomaisille ja viranomaisilla on oikeus saada saamen kielilain tarkoittama käännös saamen kielen toimistolta. Tällä hetkellä saamen kielen toimistossa on kuusi kääntäjän virkaa (yksi inarinsaamen, yksi koltansaamen ja neljä pohjoissaamen kääntäjää), joista kolme kääntää Utsjoen kunnan asiakirjoja. Saamelaiskäräjille on turvattu rahoitus kahteen uuteen kielenkääntäjä-tulkin tehtävään, mutta tarve on vielä yhdelle työntekijälle, jotta kääntäjäresursseja

[1] Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:25

vahvistetaan jokaisen saamen kielen osalta. Saamen kielten käyttäminen saamelaiskäräjien omassa hallinnossa ei ole sillä tasolla, mikä oli alkuperäisenä tarkoituksena saamen kielilakia säädettäessä.

Saamelaiskäräjien kääntäjät toimittavat käännöksiä myös laajasti eri viranomaisille ja muille tahoille. Saamenkielinen tiedottaminen on lisääntynyt huomattavasti, ja yhä enemmän tilataan käännöksiä kaikilla kolmella saamen kielellä. Saamelaiskäräjät ei pysty toimittamaan kaikille viranomaistahoilleen heidän toivomassa aikataulussa käännöksiä eikä näin toteuttamaan saamen kielilain mukaista tehtäväänsä täysmääräisesti. Käännöstöiden ruuhkautuminen aiheuttaa toimitusaikojen pitenemistä, joka estää saamenkielisen yhdenvertaisen oikeuden samanaikaiseen tiedonsaantiin suhteessa muuhun väestöön. Myös poikkeustilanteissa viestimisessä saamen kielillä voi olla kyse kansalaisten turvallisuudesta. Saamelaiskäräjien tavoite on, että saamen kielilakia toimeenpantaisiin yhä tehokkaammin, ja erityisesti saamenkielistä tiedottamista ja sähköisä palveluita tulisi kehittää. Saamenkielisiä freelancer-kääntäjiä on vähän. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että *"Kotoperäisten vähemmistökielten, erityisesti saamen kielten, karjalan kielen, romanikielen ja kotimaisten viittomakielten asemaa halutaan vahvistaa*."

***Määrärahaehdotus 2025**:*

- *Kielenkääntäjä 60 000 €.*

1.5. Saamen kielilain toimeenpano 180 000 €

Saamen kielilain soveltamisen ydinaluetta ovat saamelaisten kotiseutualueen kuntien viranomaiset ja Lapin hyvinvointialue, jotka tuottavat peruspalveluita saamelaisväestölle. Viranomaisten saamenkielisten velvoitteiden täyttäminen on pitkälti resurssikysymys. Saamen kielilain 31 §:n nojalla lain soveltamispiiriin kuuluvat tahot voivat hakea valtionavustusta saamen kielilain soveltamisesta aiheutuviin kuluihin. Tällä valtion avustuksella esimerkiksi saamelaisten kotiseutualueen kunnat järjestävät saamen kielen koulutusta henkilöstölleen. Avustus on erittäin merkittävä saamenkielisen henkilöstön määrän lisäämisessä, koska avustusta voidaan käyttää palkallisen virkavapaan myöntämiseen saamen kielen opiskelua varten.

Opetus- ja kulttuuriministeriön saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen kehittämisryhmä käsitteli työssään saamenkielisen ja kulttuuritietoisen henkilöstön saatavuuden parantamista. Työryhmän raportissa (OKM 2021:25) kuvaillaan lähtötilanteen olevan heikko ja, että saamenkielentaitoisten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten määrä on tällä hetkellä niin pieni, että saamenkielisiä ja saamen kielet ja saamen kulttuurin huomioivia sosiaali- ja terveyspalveluita ei pystytä toteuttamaan edes lainsäädännön edellyttämällä minimitasolla. Toimenpiteeksi tilanteen kehittämiseksi esitetään, että saamen kielilain 31 §:n nojalla maksettavan määrärahan tasoa tarkastetaan niin, että sitä voidaan myöntää nykyistä useamman sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen saamen kielen koulutuksen sijaiskustannuksiin.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamen kielilain 31 §:n tarkoitettua määräraha korotetaan vastaamaan todellisia tarpeita, joita saamen kielilain velvoitteiden toteuttamisesta aiheutuu. Valtion vuoden 2024 talousarviossa varattiin 250 000 € saamen kielilain avustuksiin. Määrärahan tarve viranomaisilla on 300 000 €. Vuodelle 2025 esitetään määrärahaan leikkauksia 130 000 €.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että "*Hallitus turvaa kaksikielisten ja saamenkielisten kuntien toimintaedellytykset kuntapolitiikassaan."*

***Määrärahaehdotus 2025**:*

- *Lisämäärärahan tarve vuodelle 2025 on 180 000 €.*

1.6. Parlamentaarisen työn ja edunvalvonnan kehittäminen 180 000 €

Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä on toteuttaa saamelaisille perustuslaissa turvattua kulttuuri-itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Edunvalvonta vaatii tulevaisuudessa yhä enemmän Saamelaiskäräjien osallistumista ja panostusta. Edunvalvonnan tarkoituksena on edistää saamelaisten kielellisten, kulttuuristen ja elinkeinollisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista sekä huolehtia saamelaisten oikeusaseman kehittämisestä.

Varapuheenjohtajien tehtävän kokoaikaistaminen ja avustajan palkkaaminen
Varapuheenjohtajille maksetaan tällä hetkellä 50 % puheenjohtajan palkasta, jonka kulut ovat täysillä kokemuslisillä tällä hetkellä 100 000 euroa vuodessa. Kahden varapuheenjohtajan tehtävän muuttaminen täysiaikaiseksi aiheuttaa 2 * 49 000 euron korotuksen palkkamenoihin eli 98 000 euroa. Saamelaiskäräjät on lisäksi tuonut esiin, että saamelaiskäräjien varapuheenjohtajien työskentely täysipäiväisesti edellyttää toteutuakseen tarkoituksenmukaisesti, että heille voidaan palkata vähintään yksi avustaja (80 000 euroa). Vuosittainen rahoitustarve on 180 000 €.

***Määrärahaehdotus 2025**:*
- *Varapuheenjohtajien tehtävien kokoaikaistaminen 100 000 €*
- *Varapuheenjohtajien avustaja 80 000 €*

1.7. Saamelaiskäräjien kansainvälisen ja EU toiminnan kehittäminen 100 000 €

Kansainvälisen toiminnan kehittäminen vahvistaa Saamelaiskäräjien itsehallintoa sekä saamelaisten itsemääräämisoikeutta ja parantaa Saamelaiskäräjien mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon kansainvälisellä tasolla. Saamelaiskäräjien kansainvälinen toiminta kattaa niin alueellisen kuin globaalinkin toiminnan. Nykyisellä budjetilla Saamelaiskäräjillä ei ole juurikaan mahdollista osallistua kansainväliseen toimintaan. Saamelaiskäräjät tarvitsee lisäresursseja erityisesti pysyvään yhteistyöhön EU:n kanssa. Määrärahalla voitaisiin palkata määräaikaisesti henkilö, joka pystyisi keskittymään EU-asioiden edistämiseen. Aktiivinen EU-yhteistyö ja kansainvälinen toiminta sekä sen edistäminen edellyttää aktiivista vuoropuhelua ja osallistumista ja käytännön matkustamista, mihin lisäresurssit osaksi suuntautuisivat.

Tällä hetkellä tärkeisiin kansainvälisiin, alkuperäiskansoja koskeviin kokouksiin osallistuminen perustuu siihen, että ministeriöt pyytävät jossain määrin Saamelaiskäräjien edustusta mukaan delegaatioihinsa, mutta eivät aina pysty rahoittamaan Saamelaiskäräjien edustajan kuluja. Näillä kansainvälisillä foorumeilla tehdään saamelaisia koskevia päätöksiä, joten Saamelaiskäräjien tulisi pystyä takamaan osallistumisensa ja päättää siitä itse. Tämän toteutumiseen Saamelaiskäräjien tulisi saada vuosittainen rahoitus valtiolta, jonka Saamelaiskäräjät voi itsenäisesti käyttää saamelaiskäräjälain 6 §:n mukaisten tehtävien hoitamiseen.

***Määrärahaehdotus 2025**:*
- *Saamelaisten EU yhteistyö ja kansainvälinen toiminta 100 000 €*

1.8. Sámi Giellagáldun toiminnan varmistaminen

Sámi Giellagáldu (Saamen Kielikaltio) on yhteispohjoismainen saamen kielten ammatti- ja resurssikeskus, jonka tehtäviin kuuluvat kielenhuolto, kielen kehittäminen, terminologiatyö, normitus, ja neuvonta saamen kieliä koskevissa kysymyksissä.

Sanaston ja oikeinkirjoistusnormiston puutteet ovat haitanneet oppimateriaalituotantoa ja kielen käyttöä helpottavien tietoteknisten sovellusten, kuten oikolukuohjelmien kehittämistä. Giellagáldun pysyvällä toiminnalla voidaan turvata saamen kielten käyttäjien yhtäläiset mahdollisuudet kielellisten palveluiden saamiseen, kuten suomen kielen käyttäjillä. Lisäksi keskuksen tehtävänä on turvata ja edistää saamen kielten käyttöä ja kehitystä.

Saamelainen Parlamentaarinen Neuvosto valitsi täysi-istunnossaan kaikkien kolmen Saamelaiskäräjien valtuuttamana 19.9.2019 Sámi Giellagáldulle pysyvän organisaatiomuodon, jonka mukaan Sámi Giellagáldu on perustettu 2022 Norjan Saamelaiskäräjien yhteyteen. Käytännössä ja hallinnollisesti Sámi Giellagáldu toimii Norjan Saamelaiskäräjien yhteydessä, jota johtaa oma hallitus. Yhteistyösopimuksen mukaisesti Sámi Giellagáldua toimintaa rahoittavat Suomen, Ruotsin ja Norjan Saamelaiskäräjät lähtökohtaisesti yhtä suurin rahoitusosuuksin. Sámi Giellagáldun vuosittaisten toimintakulujen on laskettu olevan vuonna 2024 noin 16,5 milj. Norjan kruunua, josta kunkin Saamelaiskäräjien osuus toimintamenoista on 5,5 milj. Norjan kruunua (535 000 €). Suomen Saamelaiskäräjien rahoitusosuus on ollut vuonna 2024 310 000 €.

***Määrärahaehdotus 2025**:*

- *Sámi Giellagáldun toimintamenojen kattamiseksi lisäavustustarve on 90 000 €*

2. OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Saamelaiskäräjät esittää valtion talousarvioon vuodelle 2025 euron seuraavia lisäyksiä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle:

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala	**Lisäysesitys 2025**
Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30	+510 000 €
Saamenkielisen kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30.2	+400 000 €
Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta mom 29.91.52	+1 900 000 €
Saamenkielisten varhaiskasvatuspalveluiden turvaaminen mom 29.10.30.2	+700 000 €
Saamenkielisen oppimateriaalin tuottaminen mom 29.01.02.4	+1 190 000 €
Saamelaisen nuorisotyön edistäminen mom 29.91.50.06	+253 000 €
Saamelaismatkailun kehittäminen mom 29.80.50.03	+ 150 000 €
Lisämäärärahantarve yhteensä	**+ 5 103 000 €**

2.1. Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen

Saamelaisen lastenkulttuurikeskuksen, musiikkikeskuksen ja elokuvakeskuksen toimintaa rahoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämällä valtionavustuksella, joka on tarkoitettu saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistämiseksi (mom. 29.80.52.07). Valtionavustus on vuonna 2024 yhteensä 300 000 euroa.

Saamelaiskäräjät esittää, että valtion vuoden 2025 talousarviossa lisätään momentille 29.80.52.30 saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistämiseksi yhteensä 510 000 euroa.

Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen mom 29.80.52.30	**Lisäysesitys 2025**
Lastenkulttuurikeskus	+ 130 000 €
Elokuvakeskus	+120 000 €
Musiikkikeskus	+140 000 €
Duodjeakatemia	+120 000 €
Lisämäärärahantarve yhteensä	**+510 000 €**

Saamelainen lastenkulttuurikeskus Mánnu. Saamelainen lastenkulttuurikeskus pyrkii toiminnallaan vahvistamaan saamelaislasten- ja nuorten kulttuuri-identiteettiä, lisäämään saamelaisen perinteisen tiedon ja- taidon arvostamista, omaksumista ja tallentamista, kehittämään sukupolvien välisiä yhteisöllisiä toimintamalleja. Toiminta perustuu saamelaiskulttuurin- ja saamen kielen vahvistamiseen ja kokemuksellisen toiminnan lisäämiseen kouluihin, päiväkoteihin ja kielipesiin. Toiminnassa pyritään poistamaan osallistumiseen liittyviä haasteita ja esteitä syrjäseutualueella.

Yleisten kustannusten nousun vuoksi lastenkulttuurikeskuksen toimintaa ei pystytä pitämään enää edes nykyisellä tasolla. Nykyinen rahoitus 96 000 euroa ei riitä kunnolla toiminnan järjestämiseen lapsille ja nuorille. Toiminnassa kielellinen ja alueellinen yhdenvertaisuus sekä saavutettavuus tulee pysyä turvaamaan. Tämä edellyttäisi 130 000 euron lisäresurssia nykyiseen valtionavustukseen. Mánnun toiminnan päättyminen vaikuttaisi heikentävästi useaan kohderyhmään: saamelaisiin taiteilijoihin, käsityöntekijöihin, ikäihmisiin ja lapsiperheisiin sekä yhteistyökumppaneihin ja saamelaistapahtumiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa linjauksillaan alkuperäiskansaan kuuluvien lasten kulttuuripolitiikkaa ja samalla tunnustaa päätöksenteossa yleisesti saamelaislasten kulttuurin ja elämäntavan erityispiirteitä sekä osoittaa varoja alkuperäiskansojen hyvinvoinnin edistämiseen ja voimaannuttamiseen taiteellisin keinoin ja nuorten kulttuurillisen vuoropuhelun kautta.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+130 000 euron lisäys.*

Alkuperäiskansojen elokuvakeskus. Alkuperäiskansojen elokuvakeskus Skábman tavoitteena on kehittää saamelaista elokuva-alaa sekä edistää alan kansainvälistä alkuperäiskansojen yhteistyötä. Keskus järjestää elokuva-alan tapahtumia, kuten kursseja, luentoja, elokuvaesityksiä tehden saamelaiselokuvaa tunnetuksi. Skábma tukee saamelaisten elokuvien ja av-tuotteiden suunnittelua, kehittämistä ja tuotantoa mm. neuvonnalla sekä parantamalla osaamista. Keskus edistää elokuva- ja mediakasvatusta ja pyrkii parantamaan lasten ja nuorten elokuvatarjontaa mm. dubbauksen avulla. Nykyisellä määrärahalla (96 000 €) toimintaa ei voida laajentaa saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+120 000 euron lisäys.*

Saamelaismusiikkikeskus. Saamelaismusiikkikeskuksen tarkoituksena on tukea perinteisten saamelaisten vokaalimusiikkityylien (luohti, leu´dd ja livđe) säilymistä ja edelleen

kehittymistä sekä tukea ja kehittää modernia saamelaismusiikkia. Musiikkikeskus järjestää saamelaismusiikin opetusta ja saamelaismusiikin konsertteja sekä muita tapahtumia tehden saamelaismusiikkia tunnetuksi. Musiikkikeskus tarjoaa puitteet saamelaisen musiikin tuotantoon ja kehittää saamelaista musiikkiosaamista. Saamelaismusiikkikeskuksen toiminnan järjestäminen yhdenvertaisesti kolmella elävällä saamen kielellä eri puolilla saamelaisten kotiseutualuetta ja sen ulkopuolella vaatii pysyviä lisäresursseja. Nykyisessä tilassa kaikkia saamelaismusiikkikeskuksen toimintoja kuten musiikkityöpajoja ja konsertteja, ei pystytä tarjoamaan edes saamelaisalueella kattavasti vaan toimintoja joudutaan vuorottelemaan eri alueiden välillä. Valtaosa Suomen saamelaisista elää saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Tämä asettaa suuria haasteita myös saamelaismusiikkikeskuksen toiminnalle. Mikäli keskuksen rahoitusta ei lisätä, on uhkana, että suuri osa saamelaisista jää keskuksen toiminnan ulottumattomiin. Musiikkikeskuksen toiminta on linjassa opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategian 2025 kanssa, jonka tavoitteet ovat luovan työn ja tuotannon edellytysten parantaminen, kulttuuriin osallisuuden ja osallistumisen lisääminen sekä kulttuurin vahva perusta, jatkuvuus ja elinvoimaisuus. Musiikkitapahtumat ja konsertit tarjoavat saamelaiselle yleisölle mahdollisuuden nauttia musiikkikulttuuristaan ja toisaalta edistävät saamelaiskulttuurin tunnettuuden ja tietouden lisäämistä valtaväestön keskuudessa.

Saamelaismusiikkikeskuksessa työskentelee ympärivuotisesti yksi vakituinen suunnittelija. Rahoituksen lisäämisellä mahdollistettaisiin muun muassa toiminnan laajempi alueellinen kattavuus, aloitettujen toimintojen jatkuvuus, yhteistyöverkostojen laajentaminen kansallisella ja kansainvälisellä tasolla ja sitä kautta saamelaismusiikin tunnettuuden lisääminen.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+140 000 euron lisäys.*

Duodje-akatemia. Saamelaiskäräjät on aloittanut vuonna 2019 Duodji-akatemia kehittämishanke Enontekiölle. Hankkeen päärahoittaja oli Tunturi-Lapin Leader ja yksityiset rahoittajat ovat Käsivarren paliskunta, Näkkälän paliskunta ja Saamelaismuseo Siida. Hankkeen yhteistyökumppanina oli Enontekiön kunta. Tavoitteena on saada Duodji-akatemia osaksi Saamelaiskäräjien kulttuurikeskustoimintaa.

Duodji on kenties saamelaisten kotiseutualueista voimakkaimmin kehittynyt juuri Enontekiöllä. Duodji-akatemian sijainti saamelaisalueen ytimessä Ruotsin ja Norjan välittömässä läheisyydessä tuo loistavan mahdollisuuden vahvistaa duodji-kulttuuria. Enontekiön saamelaisten vahvan duodji-osaamisen perusta on tiivis yhteys poronhoitoon, johon lähes jokaisella alueen saamelaisella on henkilökohtainen suhde. Elinkeino on sanellut ja sanelee duodji-osaamisen tarpeet. Esimerkiksi nahkapukineet ovat yhä parhaimmat ja toimivimmat asusteet toisinaan ankarissakin olosuhteissa.

Duodje-akatemian tavoitteena on muodostaa ympäristö käsityön oppiseen, tapaamisiin, vapaa-ajanviettoon sekä työntekoon erityisesti saamen kielellä. Tavoitteena on myös vahvistaa rajat ylittävää yhteistyötä Ruotsin ja Norjan saamelaiskäsityön instituutioiden ja taitajien kanssa hyödyntäen jo olemassa olevaa osaamista. Lisäksi tavoitteena on selvittää duodjiin liittyviä kehittämismenetelmiä niin perinteisin kuin nykyaikaisin menetelmin.

Saamelaisilla kaikkinainen perinnetietous ja kulttuurinen osaaminen on säilynyt näinkin pitkään, koska perinnetietoa on siirretty sukupolvelta toiselle. Kuitenkin viime vuosien aikana yhä enenevässä määrin saamelaiskulttuuri on ollut alati kasvavan modernisaation uhkaama. Tietotaito ei välity enää yhtä luontevasti ja varmasti kodin, laajentumaperheen ja suvun kautta. Pelkästään formaalinen opetus ei kykene korvaamaan perinteisen yhteisön kykyä siirtää tietoa sukupolvelta toiselle. Samalla tiedon

ja taitojen tarpeet muuttuvat. Valitettavasti muutos uhkaa perinteistä tekemällä oppimista ja sen mukana välittyvää duodjin henkistä arvomaailmaa.

Duodje-akatemia on saamelaiskäsityöperinteen kannalta elintärkeä prosessi. Saamelaiskäräjät esittää, että valtion talousarviossa vuodesta 2025 lähtien lisätään 120 000 euroa saamenkielisen taiteen ja kulttuurin edistämisen momentille Duodje-akatemiatoiminnan aloittamiseksi Enontekiöllä.

Määrärahaehdotus 2025:

- *vuosittainen määrärahan tarve on +120 000 €.*

2.2. Saamenkielisen kulttuurin edistäminen

Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunta jakaa vuosittain valtion talousarviossa saamenkielisen kulttuurin ja saamelaisjärjestöjen toiminnan tukemiseen sekä Pohjoismaisten saamelaisjärjestöjen toiminnan tukemiseen osoitettua määrärahaa (mom 29.80.52.30.2). Määräraha on suuruudeltaan 222 000 €. Saamelaiskäräjiltä haetaan vuosittain kulttuurimäärärahaa yhteensä 370 000 euroa noin 70 eri projektiin. Nykyinen määräraha kattaa hieman yli 50 % haetusta määrästä ja tarpeesta. Kulttuurimäärärahan tason laahatessa lukuisat Saamelaiskäräjien ja valtion kulttuuripoliittisten tavoitteiden mukaiset kolmannen sektorin projektit jäävät toteutumatta. **Saamelaiskäräjät esittää, että valtion talousarvioon 2025 lisätään 400 000 euroa (mom 29.80.52.30.2) saamenkielisen kulttuurin edistämiseksi**.

Suomen ratifioiman Unescon yleissopimuksen kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi (SopS 17/2007) tavoitteena on suojella ja edistää kulttuurien moninaisuutta. Sopimuksen tavoitteen toteutuminen edellyttää kulttuuri-ilmauksien huomioimista saamelaisen kulttuurin tukijärjestelmissä. Kulttuuri-ilmauksien moninaisuuden turvaaminen edellyttää, että kulttuurin tukijärjestelmä on riittävä, jotta saamelaiset käsityöntekijät ja taiteilijat voivat keskittyä kulttuuri-ilmauksien tuottamiseen. Sopimuksen artikla 6 mahdollistaa valtioiden ryhtyvän erityistoimenpiteisiin kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+400 000 euron lisäys.*

2.3. Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta

Hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi 2025 on esitetty myönnettäväksi momentilta 29.91.52 inarinsaamen, koltansaamen ja pohjoissaamen kulttuuri- ja kielipesätoiminnan tukemiseen yhteensä 1 300 000 euroa.

Vuonna 2023 saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnassa on yhteensä 82 lasta ja 28 työntekijää, joista inarinsaamenkielisessä 26 lasta ja 10 työntekijää, koltansaamenkielisessä 11 lasta ja 4 työntekijää, ja pohjoissaamenkielisessä 45 lasta ja 14 työntekijää. Lisäksi määrärahasta rahoitetaan kielipesätoiminnan koordinaation kulut. Kulttuuri- ja kielipesillä on erittäin merkittävä rooli saamen kielien kielenelvytyksessä ja niillä on myös vakiintunut asema saamelaisessa varhaiskasvatuksessa saamea äidinkielenään puhuvien lasten ryhmien rinnalla. Kulttuuri- ja kielipesätoiminta järjestetään osana kuntien varhaiskasvatusta, ja valtionavustus kattaa 85% toiminnan kuluista.Uusien yksiköiden perustaminen tai materiaalityö ei ole tämänhetkisellä rahoituksella mahdollista.

Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän raportissa (OKM:n julkaisuja 2021:25) todetaan saamen kielipesien toiminnan kehittämisen ja toiminnan laajentamisen tässä

vaiheessa parhaaksi tavaksi vahvistaa muiden kuin saamenkielisten saamelaislasten oikeuksien toteutumista. Laajentamalla toimintaa erityisesti kotiseutualueen ulkopuolelle voitaisiin yhä useammalla paikkakunnalla ja yhä useammalle lapselle tarjota mahdollisuus saamen kielen omaksumiseen. Raportin toimenpiteenä esitetään, että saamen kielipesien erityisrahoitusta jatketaan ja sen tasoa korotetaan 1,9 miljoonaan euroon mikä luo edellytykset uusien kielipesäyksiköiden perustamiselle ja toiminnan laajentamiselle erityisesti saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Laskelmat perustuvat 3 työntekijän yksiköihin, joiden vuosikulu on noin 155 000 euroa. Tästä summasta vähennetään kuntien omavastuuosuus (15 %), joten valtionavustukseen oikeuttava summa olisi 131 750 euroa.euksien toteutumista.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+1 900 000 euron lisäys.*

2.4. Saamenkieliset varhaiskasvatuspalvelut

Valtion talousarviossa 2025 on 240 000 euron määräraha saamenkielisen varhaiskasvatuksen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Rahoitus on ollut riittämätön saamenkielisten ja saamelaisen kulttuurin mukaisten varhaiskasvatuspalvelujen turvaamiseksi valtakunnallisesti.

Äidinkielenään saamea (pohjois-, inarin- ja koltansaame) puhuville lapsille annetaan varhaiskasvatuslaissa säädetyn mukaisesti saamenkielistä varhaiskasvatusta. Äidinkielisen varhaiskasvatuksen piirissä vuonna 2023 on noin 70 lasta. Saamenkielistä varhaiskasvatusta annetaan yhteensä viidessä yksikössä saamelaisten kotiseutualueella (Enontekiö, Inari ja Utsjoki) ja kahdessa yksikössä kotiseutualueen ulkopuolella (Oulu ja Helsinki). Toimintaan osallistuu toiminnan järjestäjien toimittamien tietojen perusteella saamelaisten kotiseutualueella noin 50 lasta ja 12-18 työntekijää.

Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvat saamelaislapset ovat omakielisten ja kulttuuristen palvelujen osalta kaikkein heikoimmassa asemassa. Huolimatta siitä, että varhaiskasvatuslaki velvoittaa omakielisen päivähoidon järjestämistä myös kotiseutualueen ulkopuolella asuville saamenkielisille lapsille, on saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämisessä huomattavia puutteita ja vain osa saamenkielisistä lapsista on omakielisten palveluiden piirissä. Alle kouluikäisistä saamelaislapsista jo yli 70 % asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Rahoituksen ulottaminen myös kotiseutualueen ulkopuolelle parantaisi siellä järjestettävän saamenkielisen päivähoidon laatua, saatavuutta, kulttuurinmukaisuutta ja paikallisten viranomaisten tietoisuutta ja aktiivisuutta saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämisessä.

OKM:n saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmä (OKM 2021:25) selvitti saamenkielisten varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön saatavuutta ja koulutustarpeita. Työryhmä esitti mm. saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämisedellytysten vahvistamista erityisesti saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, jossa saamen kielten asema, palveluiden järjestämismahdollisuudet ja järjestäjien tietoisuus saamen kielten tilanteista ja jopa varhaiskasvatuslain sisältämästä velvoitteesta (varhaiskasvatuslain 8 §) on heikoin.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+700 000 euron lisäys.*

2.5. Saamenkielisen oppimateriaalin tuottamisen resurssit

Opetus- ja kulttuuriministeriölle vuonna 2020 tehty erillisselvitys saamenkielisen oppimateriaalin tilanteesta ja tulevista tarpeista (OKM 2020:28) osoitti huomattavia puutteita, eriarvoisuutta ja kehittämistarpeita saamenkielisen oppimateriaalin saatavuudessa. OKM:lle tehty selvitys osoitti kiireellisimmin tarvittavien, kokonaan puuttuvien tai vanhentuneiden oppimateriaalien lukumääräksi on noin 300 nimikettä.

Erityisen heikko tilanne on koltansaamenkielisten oppimateriaalien saatavuudessa. Lisäksi valtaosa käytössä olevista oppimateriaaleista on vanhentuneita ja saamenkielisen oppimateriaalin saatavuudessa on huomattavia puutteita edelleen myös kaikelle oppimiselle perustaa luovan äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineessa. Pikaisesti tarvittavien oppimateriaalien määrä on yhteensä noin 300 nimikettä. Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalilautakunta on asettanut tavoitteikseen saamenkielisen esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen oppimateriaalituotannon kaksinkertaistamisen, tasokkaan materiaalin valmistamisen opettajanoppaineen ja digitaalisine ääni-, kuva- ja tehtäväaineistoineen, kaikkien saamen kielten oppimateriaalien rinnakkaisen valmistamisen, opetussuunnitelman mukaisen oppimateriaalin valmistumisen sekä pohjoismaisen saamenkielisen oppimateriaaliyhteis- työn kasvun ja saamelaiseen kulttuuriin ja saamelaisten historiaan liittyvän teemamateriaalin tuottamisen. Tavoitteisiin pääseminen on mahdollista ainoastaan oppimateriaalimäärärahan kasvun myötä.

Opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppimateriaalin puuttuminen suuresta osasta oppiaineita estää varhaiskasvatuslaissa (8 §) ja perusopetuslaissa (10 §) velvoitetun saamenkielisen opetuksen järjestämistä ja erityisesti sen laajentamista yläluokilla.

Kansainvälisten ja eurooppalaisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten 2000-luvulla Suomelle antamissa suosituksissa kiinnitetään huomiota saamen kielten asemaan opetuksessa ja tarpeeseen vahvistaa saamelaisopetuksen edellytyksiä mm. resursoinnissa. Saamenkielisen oppimateriaalin kustantaminen on Saamelaiskäräjien vastuulla, sillä saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen valtakunnallisesti vähäisestä määrästä johtuen kaupalliset oppi- kirjakustantajat eivät kustanna saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen oppimateriaaleja.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+1 190 000 euron lisäys.*

2.6. **Saamelaisen nuorisotyön edistäminen**

Saamelaiskäräjien nuorisoneuvosto edistää saamelaisnuorten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia sekä vahvistaa saamelaisnuorten kuuluvuutta saamelaiskulttuuriin. Nuorisoneuvoston tehtäviin kuuluu myös saamelaisnuorten kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön kehittäminen. YK:n alkuperäiskansajulistuksessa sitoudutaan alkuperäiskansoihin kuuluvien nuorten voimaannuttamiseen ja valmiuksien kehittämiseen sekä tuetaan heidän täysimittaista ja tehokasta osallistumistaan päätöksentekoon heitä koskevissa asioissa.

Nuorisoneuvoston vuosittainen toiminta-avustus on 173 000 euroa. Avustus sisältää saamelaisnuorten taidetapahtuman järjestämisestä aiheutuvat kulut, 40 000 €. Lopulla avustuksella kustannetaan nuorisoneuvoston kokous- ja edustuskulut, kehitetään saamelaista nuorisokulttuuria sekä tuetaan saamelaisnuorten yhteiskunnallista osallisuutta ja vahvistetaan saamelaisnuorten identiteettiä. Avustuksella katetaan nuorisosihteerin palkka- ja muut hallinnon kulut, joiden osuus avustuksesta on noin 80 000 €. Nuorisoneuvosto järjestää kahden vuoden välein saamelaisnuorten konferenssin, joka antaa nimissään julkilausuman. Saamelaisnuorten konferenssi on erityisen tärkeä saamelaisnuorille, sillä konferenssissa käsitellään laajasti saamelaisnuoria ja alkuperäiskansoja koskevia ajankohtaisia asioita ja tuo yhteen saamelaisnuoret neljästä valtiosta.

Nuorisoneuvoston toiminta on laajentunut ja kehittynyt erityisesti viime vuosina. Erillishankkeiden avulla on lisätty tietoisuutta saamelaista valtaväestön keskuudessa (Dihtosis), kehitetty digitaalista nuorisotyötä (DigiÁrran) ja saamenkielistä nuorten vapaa-ajantoimintaa (De). Hankkeet ovat osoittaneet toiminnalle selkeän tarpeen ja nuorisoneuvoston tavoitteena vakiinnuttaa digitaalisen nuorisotyön, saamenkielisen nuorten vapaa-ajantoiminnan ja tietoisuuden lisäämisen saamelaisista valtaväestön keskuudessa jatkossa perustoimintansa kautta.

Määrärahaehdotus 2025:
- + 253 000 euron lisäys

2.7. Saamelaismatkailun eettisen ohjeistuksen kehittäminen

Vastuullinen ja eettisesti kestävä matkailu kunnioittaa ja arvostaa saamelaiskulttuurin perustavanlaatuisia ominaispiirteitä, edistää saamelaisten ja saamelaisten kotiseutualueen hyvinvointia sekä mahdollistaa saamelaiskulttuurin säilymisen ja kehittymisen. Saamelaisyhteisön arki ja juhlat sekä saamelaisten kotiseutualueen maankäyttö tulee onnistuneesti yhteensovittaa matkailun kanssa saamelaisten oikeudet ja kulttuuri huomioiden sekä niitä kunnioittaen. Tähän pyritään toimeenpanemalla Saamelaiskäräjien 24.9.2018 hyväksymän *Vastuullisen ja eettisesti kestävän saamelaismatkailun toimintaperiaatteet* -ohjeen visiota. Vision mukaan vastuullista ja eettisesti kestävää, saamelaisuuteen perustuvaa matkailua on tulevaisuudessa tukemassa saamelaismatkailun neuvontakeskus, josta eri toimijat saavat saamelaismatkailuun ja saamelaiskulttuurin hyödyntämiseen liittyvää neuvontaa. Keskuksesta jaetaan myös saamelaisiin ja saamelaiskulttuuriin liittyvää totuudenmukaista tietoa, saamelaisia, heidän kulttuuriaan ja etenkin ympäröivää luontoa kunnioittavia matkailijoille ja matkailutoimijoille suunnattuja kävijä- ja käytöstapaohjeita sekä tietoa eettisesti kestävästi toimivista saamelaisista matkailutoimijoista.

Jotta eettisesti kestävästi toimivista saamelaisista matkailutoimijoista voitaisiin jakaa tietoa kansallisesti ja kansainvälisesti, tulee ensin luoda saamelaisille yhteinen matkailumarkkinointiverkosto, joka kantaa työnimeä ”Visit Sápmi”. Ko. yhteistyöverkosto tarjoaisi aitoja saamelaisia matkailupalveluita ja saamelaisia tuotteita (esim. käsityöt ja ruoka) vastuullisesti ja eettisesti kestävästi saamelaisten omista lähtökohdista toteutettuna. Jotta tuotteen tai palvelun aitous, vastuullisuus ja eettinen kestävyys voitaisiin todentaa, tulee ”Visit Sápmille” luoda oma,kulttuurisensitiivinen saamelaismatkailusertifi kaatti sekä omat indikaattorit seuraamaan saamelaismatkailun vastuullisuutta ja eettistä kestävyyttä. Lisäksi matkailualan yleinen tietopohja saamelaismatkailusta paranisi kokoamalla yhteen vastuulliset saamelaistoimijat.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi 29.1.2024 Saamelaiskäräjille *Vastuullisen saamelaismatkailun sertifikaatti* -hankkeelle 230 000 euron avustuksen ajalle 1.4.2024 – 30.6.2025. Hankkeen tavoitteena on luoda kulttuurisensitiivinen, vastuullisen saamelaismatkailun sertifikaatti eli saamelaisyhteisöä ja ympäröivää kulttuuriympäristöä turvaava ja ylläpitävä toimintamalli, jolla pystytään todentamaan tuotteiden ja palveluiden vastuullisuus ja eettinen kestävyys saamelaisten omien lähtökohtien ja näkökulman mukaisesti toteutettuna.

Hankkeeseen on kirjattu 1,5 henkilötyövuotta. Kun vastuullisen ja eettisesti kestävän saamelaismatkailun sertifikaatti valmistuu, alkaa varsinainen työ sertifikaatin tunnetuksi tekemiseksi koko matkailualalle kansallisesti ja kansainvälisesti. Tämä vaatii laajaa vaikuttamistyötä samalla, kun sertifikaatin hakijoita tulee tukea hakuprosessissa sekä auditoida sertifioitavia

saamelaismatkailuyrityksiä. Lisäksi indikaattorit vastuullisuuden ja eettisen kestävyyden todentamiseksi vaativat jatkuvaa kehitystyötä mm. ilmastonmuutoksesta aiheutuvista jatkuvista muutoksista. Jo nyt vastuullisesti ja eettisesti kestävästi toimivista saamelaismatkailuyrityksistä tulee enenevässä määrin kysymyksiä. Sertifikaatin valmistuttua työmäärä tulee kasvamaan vaatien pysyvästi 2 henkilötyövuotta. Pidemmällä tähtäimellä saamelaismatkailun sertifikaattityöhön varattava rahoitus tulisi vakiinnuttaa pysyvyyden takaamiseksi.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+150 000 euron lisäys.*

3. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Saamelaiskäräjät esittää valtion talousarvioon vuodelle 2025 euron seuraavia lisäyksiä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle:

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala	**Lisäysesitys 2025**
Saamenkieliset sote-palvelut mom 33.60.36	+3 330 000 €
Terveyden edistäminen mom 33.70.50	+150 000 €
Sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminta – Saamelaisyksikkö mom 33.60.63	+170 000 €
Lisämäärärahantarve yhteensä	**+ 3 650 000 €**

3.1.Saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden turvaaminen

Suomi on saanut useita suosituksia ihmisoikeuksien toimeenpanoa valvovilta elimiltä parantaa saamenkielisiä sote-palveluiden saatavuutta. Nykyinen määräraha 562 000 euroa on riittämätön. Nykyisessä tilanteessa saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet sote-palveluissa toteutuvat heikosti saamelaisten kotiseutualueella. THL:n arviointiraportin (8/2019) mukaan monien saamenkielisten palveluiden saatavuudessa on puutteita. Laadukkaiden, asiakaslähtöisten saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen lähtökohtana on saamenkielisen peruspalvelutason selkeä parantaminen nykyisestä, palvelukokonaisuuden yhtenäistäminen, rajayhteistyö ja siihen liittyvien esteiden poistaminen sekä saamelaisten erilaisesta kulttuurista johtuvien erityistarpeiden tunnistaminen. Valtionavustus maksetaan Saamelaiskäräjien kautta palvelun järjestäjille tehtyjen sopimusten mukaisesti.

Määrärahan mitoitus on arvioitu palvelutarpeilla kotipalvelussa, ikäihmisten palveluasumisessa ja toiminnanohjauksessa, mielenterveyspalveluissa, perhetyössä, sosiaalityössä, sairauksien hoidossa ja ehkäisyssä, lääkäripalveluissa, terveydenhoidossa, suunterveydenhoidossa, palveluohjauksessa ja rajat ylittävissä palveluissa.

Määrärahaehdotus 2025:

- *+ 3 330 000 euron lisäys saamenkielisten sote-palvelujen turvaamiseksi.*

3.2.Saamelaisten terveyden edistäminen

Saamelaiskäräjien resursseja on tarpeen vahvistaa saamelaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Tavoitteena on kehittää ja ylläpitää saamelaiseen hyvinvointikäsitykseen pohjautuvaa tietopohjaa valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin tietojohtamisen tarpeisiin. Tavoitteena on myös, että saamelaisten hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavat tekijät tunnistetaan palvelusuunnittelussa ja -tuotannossa. Palvelunjärjestäjät ja -tuottajat tarvitsevat lisää tietoa saamelaiskulttuurin terveyttä ja hyvinvointia säätelevistä tekijöistä ja niiden käytännön toteuttamisesta. Tarvitaan kulttuurin huomioivaa lähestymistapaa saamelaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä käyttäen hyödyksi saamelaisten perinteisiä yhteisöllisyyden rakenteita ja käytänteitä.

Tilasto- ja rekisteritietokannoissa ei ole saatavilla erikseen saamelaisten hyvinvointia, terveyttä ja elinoloja koskevaa tietoa. Julkinen valta ei ole kiinnittänyt lain vaatimalla tavalla huomiota saamelaisen alkuperäiskansan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Yleisellä otannalla kerätty tieto ei riittävästi edusta saamelaisten hyvinvoinnin tilaa. Koska saamelaisten hyvinvointivajeet eivät ole päättäjien tiedossa, eivät myöskään saamelaisten hyvinvointia ja terveyttä edistävät toimet priorisoidu kehittämiskohteiksi. Saamelaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen esitetään vuosittain 150 000 euron valtionavustusta seuraavan laskelman mukaisesti:

- 65.000 euroa Saamelaiskäräjille palkattavan terveyden edistämisen suunnittelijan palkkaus- ja toimintakuluihin
- 55 000 euroa koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kielillä tuotettavan terveyskasvatusmateriaalin tuottamiseen
- 30.000 sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden täydennyskoulutuksiin saamelaisten terveyden edistämistä tukevien käytänteiden juurruttamiseksi osaksi palveluntuottajien terveydenedistämistyötä.

Määrärahaehdotus 2025:

- *vuosittainen rahoitustarve 150 000 €*

3.3. Sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminta - Saamelaisyksikkö

Valtion talousarvioehdotuksessa 2025 sosiaalialan osaamiskeskusten valtionavustukseksi esitetään 1 250 000 euroa. Rahoitusta leikataan leikkaukset 1,2 miljoonalla vuoteen 2024 verrattuna. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle myönnetystä valtionavustuksesta 1,5 % on tarkoitettu käytettäväksi erityisavustuksena saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamiseksi. Vuonna 2024 saamelaisyksikön avustus on 33 750 €, joka riittää yhden osa-aikaisen työntekijän palkkakuluihin (50 %). Suunnitellun leikkauksen jälkeen saamelaisyksikön lakisääteinen 1,5 % valtionavustusosuus olisi enää 18 750 euroa.

Saamelaisyksikön, muutenkin suppeiden resurssien osalta, tämä on tarkoittanut sitä, ettei edes yhden suunnittelijan tehtävää voida täyttää täysaikaisesti. Samanaikaisesti saamelaisyksikön tehtäväkenttä on kuitenkin monimuotoistunut ja vaatimustaso kasvanut. Parhaillaan on käynnissä monia samanaikaisia, valtakunnallisia ja alueellisia muutostoimia sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisrakenteen uudistamiseksi, palveluiden saatavuuden ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi sekä uudenlaisten palvelujen tuotantotapojen luomiseksi (sähköiset palvelut, etäpalvelut, omaehtoinen asiointi ym), menetelmien kehittämiseksi, laadun ja vaikuttavuuden lisäämiseksi sekä osaamisen vahvistamiseksi. Nykyinen resurssi on riittämätön saamelaisten palvelutarpeiden huomioon ottamiseksi ja saamenkielisten palvelujen kehittämiseksi kolmella saamen

kielellä. Saamelaiskäräjien mukaan saamelaisväestön palvelutarpeiden huomioimiseksi ja niihin vastaamiseksi tarvitaan kaksi kokoaikaista suunnittelija-tutkijaa. Saamelaisväestön palvelutarpeiden huomioimiseen ja kehittämistyöhön Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen saamelaisyksikössä tulisi varata momentilta 33.60.63 vuositasolla yhteensä 170 000 € kahden suunnittelija-tutkijan palkka- ja hallintokuluihin.

Määrärahaehdotus 2025:

- *vuosittainen rahoitustarve 170 000 €*

4. TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

4.1. Saamelaiselinkeinorahasto

Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaiselinkeinorahastolle varataan valtion talousarviossa 2025 860 000 euron vuotuinen budjetti momentilla 32.20.40 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukeminen. Saamelaiselinkeinorahaston tarkoituksena olisi tuottaa saamelaisten tarpeisiin uusia tuotteita, palveluja ja menetelmiä, joilla voitaisiin edesauttaa saamelaiskulttuurin ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen kehittämistä sekä kykyä vastata nykypäivän ja tulevaisuuden elinkeinoja kohtaaviin haasteisiin. Rahasto kannustaisi saamelaisia oman elinkeinonsa kehittämiseen ja uusien innovaatioiden ideointiin ja jatkojalostukseen, mutta samalla tuettavien hankkeiden ja kohteiden pääpaino olisi myös perinteisen tiedon säilyttämistä arkisessa jokapäiväisessä elämässä. Saamelaiselinkeinorahasto vahvistaisi saamelaisten kielen ja kulttuurin säilymistä sekä parantaisi saamelaisten kotiseutualueen työllisyyttä ja elinvoimaisuutta. Saamelaiselinkeinorahaston hallinnointi osoitettaisiin Saamelaiskäräjille, jonne perustettaisiin saamelaiselinkeinojen kehittämissihteerin virka. Saamelaiskäräjien elinkeino- ja oikeuslautakunta käsittelisi saapuneet rahoitushakemukset ja jakaisi rahastosta innovointi- ja kehittämistuen vuosittain ennalta sovittujen kriteerien mukaisesti.

Saamelaiselinkeinorahaston 860 000 euron vuosittainen budjetti on mitoitettu ottamalla huomioon saamelaisten kotiseutualueen laajuus, alueen saamelaisten erilaiset olosuhteet ja toimintaympäristöt ja sitä kautta erilaiset kehittämistarpeet. Budjetin mitoituksessa on huomioitu niin ikään se, että sen tulisi mahdollistaa kaikkien saamelaiselinkeinojen kehittäminen ja innovointi tasapuolisesti. Tuloksekas innovointi ja kehittäminen vaativat usein prototyyppien valmistusta, kokeiluja, testejä, asiakaskyselyjä ja muuta resursseja vaativaa työtä. Budjetissa on huomioitu hallinnointia varten perustettavan saamelaiselinkeinojen kehittämissihteerin palkkakulut sekä lisääntyvät elinkeino- ja oikeuslautakunnan kokouskulut. 860 000 euron budjetti jakautuisi siten, että noin 90 000 euroa varattaisiin saamelaiselinkeinojen kehittämissihteerin palkkakuluja sekä elinkeino- ja oikeuslautakunnan mahdollisesti lisääntyviä kokouskuluja varten ja loput jaettaisiin varsinaisena innovointi- ja kehittämistukena.

Määrärahaehdotus 2025:

- *Saamelaiselinkeinorahasto +860 000 €*

5. MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

5.1.Saamelaiselinkeinojen nykytilaselvityksen ajantasaistaminen

Saamelaisen elinkeinotoiminnan koordinointi- ja kehittämishanke toteutettiin vuosina 2006–2007 julkisella rahoituksella. Hankkeen kokonaisbudjetti oli 130 000 euroa sekä toteutuma 116 176 euroa. Hankkeessa laadittiin saamelaisalueen elinkeinotoiminnan nykytilaselvitys sekä saamelaisen elinkeinotoiminnan kehittämissuunnitelma ja koordinoitiin toimijakentän verkostoitumista. Tavoitteena oli osaltaan ehkäistä saamelaisalueelta poismuuttoa. Saamelaiselinkeinojen tilaa koskeneen selvityksen ajantasaistamiseen varataan valtion talousarviossa 80 000 euron määräraha. Päivitystyö toteutettaisiin aiemman selvityksen pohjalta mukaan lukien toimijakentälle suuntautuvat työpajat ja seminaarit. Lisäksi arvioitaisiin aiemman kehittämissuunnitelman toteutumista ja laadittaisiin arvion pohjalta toimenpide-esityksiä. Työn toteuttaisi selvityshenkilö. Määräraha tulisi käyttöön kahden vuoden aikana. Budjetissa huomioitu palkkakulut, tila- ja matkakulut sekä ostopalvelut ja palkkiot.

Ehdotettu saamelaiselinkeinojen nykytilaselvityksen ajantasaistaminen tuottaisi tarpeellista tietoa sekä viranomaisille että saamelaistoimijoille. Kehittämissuunnitelman päivitys tukisi saamelaisalueen toimeliaisuutta ja virittäisi uudelleen aiemmin kehitettyjä toimijaverkostoja sekä ohjaisi tulevaa hankerahoitusta (kuten vihreä siirtymä).

Määrärahaehdotus 2025:

- Nykytilaselvitys +80 000 € (mom 30.01.22).

Merk.

Pirita Näkkäläjärvi
Puheenjohtaja

Pia Ruotsala-Kangasniemi
Hallintopäällikkö

(Hyväksytty puheenjohtajan päätöksellä 2.10.2024)

Lisätietoja:
Pia Ruotsala-Kangasniemi
pia.ruotsala@samediggi.fi
tel. 040-7262688